

KIRJALLINEN KYSYMYS 1277/2010 vp

Kansalaisten yhdenvertaisuus valtiollisissa vaaleissa

Eduskunnan puhemiehelle

Suomen perustuslain 2 luvun 14 §:n mukaan jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa. Saman pykälän lopussa todetaan, että julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Valtiollisissa vaaleissa äänestämiseen vaaditaan henkilöllisyystodistus. Jos äänestäjä ei omista henkilöllisyystodistusta, poliisilta saa maksutta äänestämistä varten kuvallisen henkilökortin. Tätä varten tarvitaan kuitenkin valokuva, ja valokuvasta joutuu maksamaan. Jos henkilöllä ei ole varaa valokuvaan, hän ei voi saada äänestämiseen tarvittavaa kuvallista henkilökorttia.

Poliisiasemalle, josta henkilöllisyystodistus haetaan, tulisikin järjestää mahdollisuus valoku-

van ottamiseen maksutta. Kansalaisille tulisi myös tiedottaa tästä mahdollisuudesta laajasti.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Miten hallitus aikoo varmistaa, että kaikilla Suomen kansalaisilla on mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan ilman taloudellisia kustannuksia ja

miten hallitus aikoo huolehtia siitä, että henkilöllisyystodistusta vailla olevat kansalaiset saavat tiedon mahdollisuudesta saada äänestämiseen tarvittava henkilöllisyystodistus?

Helsingissä 18 päivänä helmikuuta 2011

Paavo Arhinmäki /vas

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitaneet asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Paavo Arhinmäen /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 1277/2010 vp:

Miten hallitus aikoo varmistaa, että kaikilla Suomen kansalaisilla on mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan ilman taloudellisia kustannuksia ja

miten hallitus aikoo huolehtia siitä, että henkilöllisyystodistusta vailla olevat kansalaiset saavat tiedon mahdollisuudesta saada äänestämiseen tarvittava henkilöllisyystodistus?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Vaalilain (714/1998) 57 §:n 2 momentin ja 75 §:n 2 momentin mukaan äänestäjä on äänestämään ilmoittautuessaan velvollinen esittämään vaalivirkailijalle selvityksen henkilöllisyydestään. Säännös tarkoittaa käytännössä, että säännönmukaisessa tapauksessa äänestäjän tulee esittää vaaliviranomaiselle henkilöllisyystodistus. Henkilöllisyystodistusta äänestäjältä ei oikeusministeriön kuntien vaaliviranomaisille antamien vaaliohjeiden mukaan ole kuitenkaan ehdottomasti vaadittava, jos henkilöllisyys muutoin on varmasti todettavissa, kuten silloin, jos vaaliviranomainen tuntee äänestäjän.

Kansalainen, jolla ei ole henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa, voi saada poliisilaitokselta väliaikaisen henkilökortin äänestämistä varten. Aikaisempien vaalien yhteydessä on kuitenkin käynyt ilmi, että jotkut, usein iäkkäät äänestäjät eivät omista passia, ajokorttia, henkilökorttia tai muutakaan vastaavaa henkilöllisyyden todenta-

vaa asiakirjaa, eivätkä käytännössä voi hankkia väliaikaista henkilökorttia äänestämistä varten. Mikäli vaaliviranomainen ei tunne tällaista äänestäjää, henkilöllisyyden selvittäminen voi käytännössä osoittautua hankalaksi. Oikeusministeriön vaaliohjeiden mukaan vaaliviranomaisen on tällöin käytettävä harkintavaltaansa ja pyrittävä arvioimaan tilanne kokonaisvaltaisesti sen perusteella, miten luotettavana vaaliviranomainen pitää äänestäjän mahdollisesti esittämää muunlaista selvitystä henkilöllisyydestään. Joissakin tapauksissa äänestäjän mukana voi olla esimerkiksi saattajia, jotka kykenevät paitsi selvittämään oman henkilöllisyytensä, myös suullisesti todistamaan saatettavan henkilöllisyyden. Äänestäjällä voi myös olla mukanaan muita asiakirjoja, jotka — vaikka niissä ei ole valokuvaa — vahventavat äänestäjän omaa ilmoitusta henkilöllisyydestä.

Vaikka vaalilaissa ei nimenomaisesti edellytetä virallisen kuvallisen henkilöllisyystodistuksen esittämistä äänestettäessä, henkilöllisyyden todentava virallinen kuvallinen asiakirja on käytännössä usein äänestämisen edellytys. Säädetty henkilöllisyyden selvittämisvelvollisuus on myös äänestäjän edun mukaista. Ääni- ja äänestys-oikeuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että kukaan ei äänestä toisen nimissä tai puolesta ja että merkintä äänioikeuden käytöstä joko vaaliluetteloon tai äänioikeusrekisteriin tehdään oikean henkilön kohdalle.

Valtioneuvoston oikeuskansleri on 15.1.1997 antamassaan päätöksessä katsonut, että kansalaisen varattomuus ei saa olla este äänestys-oikeuden käyttämisen edellytyksenä vaadittavan todistuksen hankkimiseksi. Henkilöllisyystodistuksen saaminen tässä tarkoituksessa on kansalaisen perusoikeuden täyttämisen kannalta välttämä-

tön. Oikeuskanslerin näkemyksen mukaan tällaisesta todistuksesta mahdollisesti aiheutuvat kustannukset tulee yhteiskunnan suorittaa viime kädessä välttämättömästä toimeentulosta ja huolenpidosta huolehtivien sosiaaliviranomaisten puolelta. Oikeusministeriön sosiaali- ja terveysministeriöstä saaman tiedon mukaan äänestämiseksi tarvittavan maksuttoman väliaikaisen henkilökortin valokuvasta aiheutuva menoerä voidaan ottaa toimeentulotukea saavien henkilöiden kohdalla huomioon täydentävänä toimeentulotukena. Muiden kuin toimeentulotukea muutoinkin saavien henkilöiden kohdalla valokuvan hankinnasta aiheutuvan menon korvaaminen toimeentulotukea myönnettäessä noudatettavassa menettelyssä ei sosiaali- ja terveysministeriön mielestä olisi kuitenkaan perusteltua tuen hakemiseen kuuluvan ajan ja harkintamenettelystä aiheutuvien hallintokustannusten vuoksi.

Oikeusministeriön pyynnöstä antamassaan lausunnossa Poliisihallitus katsoo, että julkista valtaa käytettäessä viranomaisen tulisi kyetä keskittymään laissa sille säädettyjen tehtävien suorittamiseen. Valokuvauspalvelut eivät ole poliisille laissa säädettyjä virkatehtäviä, eikä tällaisten tehtävien suorittamiseen ole poliisihallituksen mielestä tarkoituksenmukaista sitoa poliisiin

resursseja. Poliisihallituksen mukaan kuvan laatu kaikissa poliisin myöntämässä henkilöllisyyttä osoittavissa asiakirjoissa on erittäin tärkeää henkilön tunnistettavuuden turvaamiseksi. Tästä syystä poliisi ei suosi automaattisia valokuvauspisteitä, koska valokuvausautomaattien valokuva vain harvoin täyttää kovalta edellytettävän laatuvaatimuksen. Poliisihallitus katsoo kuitenkin, että kansalainen voi ottaa henkilökorttia varten tarvittavan kuvan myös itse, kunhan lopputulos täyttää poliisin valokuvausohjeessa asetetut laatuvaatimukset.

Äänioikeutetuille lähetettävässä vaalilain 21 §:ssä tarkoitettussa ilmoituskortissa kerrotaan velvollisuudesta esittää äänestäessä vaaliviranomaiselle selvitys henkilöllisyydestä ja mahdollisuudesta saada äänestämistä varten maksuton väliaikainen henkilökortti, mikäli äänioikeutetulla ei ole henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa. Asiasta on kerrottu myös internetissä oikeusministeriön vaalisivuilla. Lisäksi oikeusministeriö on opastanut kuntien keskusvaalilautakuntia omissa vaalikuulutuksissaan harkintansa mukaan tiedottamaan myös mahdollisuudesta saada maksutta väliaikainen henkilökortti äänestämistä varten.

Helsingissä 9 päivänä maaliskuuta 2011

Oikeusministeri Tuija Brax

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 1277/2010 rd undertecknat av riksdagsledamot Paavo Arhinmäki /vänst:

Hur tänker regeringen garantera att alla finska medborgare har möjlighet att utöva sin rösträtt utan ekonomiska kostnader och

hur tänker regeringen se till att medborgare som inte har någon identitetshandling får uppgift om möjligheten att få ett identitetskort för röstning?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Enligt 57 § 2 mom. och 75 § i vallagen (714/1998) är väljaren skyldig att styrka sin identitet för valfunktionären när han eller hon anmäler sig för att rösta. I praktiken betyder detta att väljaren ska visa upp ett identitetsbevis för valmyndigheten. Enligt justitieministeriets valanvisningar till de kommunala valmyndigheterna ska identitetsbevis dock inte ovillkorligen krävas av väljaren, om hans eller hennes identitet med säkerhet kan konstateras på annat sätt, t.ex. om valmyndigheten känner väljaren.

En medborgare som inte har något annat intyg över sin identitet kan avgiftsfritt få ett temporärt identitetskort hos polisen för röstningen. I tidigare val har det dock visat sig att vissa (oftast äldre) väljare inte äger pass, körkort eller någon annan motsvarande handling som styrker deras identitet och har inte heller i praktiken kunnat skaffa ett temporärt identitetskort för röstningen. Om valmyndigheten inte känner väljaren kan det i praktiken vara svårt att reda ut hans eller hen-

nes identitet. Enligt justitieministeriets valanvisningar ska valmyndigheterna i dessa situationer utöva sin prövningsrätt och med hänsyn till omständigheterna avgöra om den utredning som väljaren företer om sin identitet är tillräckligt tillförlitlig. I vissa fall kan väljaren till exempel ha med sig en ledsagare som utöver att styrka sin egen identitet kan muntligt styrka väljarens identitet. Väljaren kan dessutom ha med sig andra handlingar som styrker hans eller hennes identitet, även om de inte är försedda med foto.

Trots att det enligt vallagen inte uttryckligen förutsätts att väljarna ska visa upp en officiell identitetshandling med foto vid röstningen, är en fotoförsedd officiell handling som styrker väljarens identitet dock i praktiken ofta ett villkor för röstningen. Det ligger dock också i väljarnas intresse att identiteten måste styrkas. Med tanke på förverkligandet av röst- och röstningsrätten är det viktigt att ingen kan rösta i någon annans namn eller på någon annans vägnar och att anteckningen om utövandet av rösträtten görs vid rätt person i vallängden eller rösträtsregistret.

Justitiekanslern i statsrådet har i sitt beslut av den 15 januari 1997 ansett att medellöshet inte får utgöra ett hinder för skaffandet av ett sådant identitetsbevis som förutsätts för utövandet av rösträtten. För att medborgarnas grundläggande rättigheter ska kunna förverkligas är det nödvändigt att medborgarna kan få ett identitetsbevis för detta syfte. Enligt justitiekanslern ska de kostnader som skaffandet av detta bevis eventuellt orsakar betalas av samhället, i sista hand via sociala myndigheter som sörjer för nödvändig utkomst och omsorg. Enligt de uppgifter som fåtts från social- och hälsovårdsministeriet kan sådana personer som får utkomststöd beviljas kompletterande utkomststöd för de kostnader som orsakas av

passfotot som behövs för det avgiftsfria temporära identitetskortet. I fråga om personer som inte annars får utkomststöd skulle det enligt social- och hälsovårdsministeriet det inte vara motiverat att ersätta kostnaderna som orsakas av passfotot enligt förfarandet för beviljande av utkomststöd, på grund av tiden för ansökningsprocessen och de förvaltningskostnader som processen medför.

På begäran av justitieministeriet har Polisstyrelsen gett ett utlåtande om ärendet, där den anser att vid utövandet av offentlig makt ska en myndighet kunna koncentrera sig på de uppgifter som ankommer på den enligt lag. Fotograferingstjänster hör inte till polisens lagstadgade uppgifter och Polisstyrelsen anser att det inte är ändamålsenligt att binda polisens resurser till sådana uppgifter. För trygga en persons identifierbarhet är det enligt Polisstyrelsen mycket viktigt att fotot i alla identitetshandlingar som utfärdas av polisen är av god kvalitet. På grund av detta rekommenderar

polisen inte användning av fotograferingsautomater, eftersom fotona som tas med dessa sällan uppfyller de kvalitetskrav som ställs för fotot. Polisstyrelsen anser dock att en medborgare kan ta fotot som behövs för identitetskortet själv, bara resultatet uppfyller de krav som ställs i polisens anvisning om passfotot.

I det meddelandekort som avses i 21 § i vallagen och som skickas till var och en som har rätt att rösta berättas om skyldigheten att stryka identiteten för valmyndigheten och att den som inte har något annat intyg över sin identitet kan avgiftsfritt få ett temporärt identitetskort för röstningen. Information om detta finns också på justitieministeriets valwebbplats på internet. Dessutom har justitieministeriet rått kommunerna att i sina valkungörelser efter sitt eget omdöme informera om möjligheten att skaffa ett avgiftsfritt temporärt identitetskort för röstningen.

Helsingfors den 9 mars 2011

Justitieminister Tuija Brax